

ФОТОГРАФІЯ, ЯК ЗАСІБ ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ

Д. Д. Пятіна, К. І. Мелекєсцев

Анотація: З урахуванням попередніх досліджень з фотодокументознавства як спеціальної історичної дисципліни, у статті пропонується погляд на фотографію як засіб збереження історичної пам'яті від моменту появи в XIX ст. до її сучасної ролі в «еру постправди». Розглянуто роль фотомистецтва у збереженні пам'яті про історичні події. Проаналізовано інформативність окремої світлини та цінність переданої інформації. Виявлено окремі переваги фотографічного зображення, над відеоджерелами та іншими графічними об'єктами, створеними у минулі століття. На прикладі фотографій Голодомору в Україні та сучасних «фейків» у мережі Інтернет порівняно історичні методи взаємодії пропаганди зі світлинами (цензура та редагування) з сучасними (зміна змісту фотографії методом її поширення разом із коментарем, який містить фальсифіковану інформацію). Доведено, що незважаючи на спроби фальсифікаторів фотографія була та залишається надійним, сучасним і компактним способом збереження історичної інформації для подальшого дослідження та передачі її наступним поколінням.

Ключові слова: аудіовізуальні засоби, джерелознавство, історичне джерело, світлина.

Питання збереженості історичних джерел хвилює науковців з моменту створення перших наукових праць, оскільки не достатньо описати власну інтерпретацію подій на основі свідчень очевидців, головною метою є достовірно відобразити отриману інформацію, підкріпивши її достовірними джерелами. Саме це відрізняє науковця від любителя. Поганий стан матеріальних решток минулих століть робить їх майже не придатними для багаторазового дослідження, вивчення чи простого прочитання. Проте є одне джерело, що може відтворювати інформацію безліч разів – фотографія. Фотографія здатна не лише закарбувати історичний момент для подальшого вивчення, а й зберегти отримані раніше матеріальні знахідки, закарбувавши їх на плівці і даючи змогу дослідити їх зображення, не пошкоджуючи самих знахідок. Також, безсумнівною перевагою фотомистецтва для збереження історичної пам'яті є його незацікавленість у режисуванні зображуваної інформації, оскільки більшість світлин, що ілюструють історичні події створені різними особами, і співставляючи знімки однієї події, створені різними особами, можна віднайти істину, спільні точки і зрозуміти що насправді відбувалось, дійових осіб, а також перебіг події. Що вкрай складно зробити за, наприклад, газетними статтями, які написані зазвичай у одному стилі і покликані розпалити цікавість, а не донести достовірну інформацію. Через це фотографії, як візуальний компонент донесення інформації до читача, є надзвичайно важливими елементами у пропаганді взагалі, в тому числі й в інформаційному протистоянні, що відбувається навколо історії.

Сучасна «гібридна війна», яка зачіпає Україну, українську ідентичність, мову, віру, історію, в тому числі пов'язана з використанням фотографій: для поширення коротких та інформативних повідомлень (часто з фальсифікованою інформацією), так і для створення особливого виду інтернет-гумору – сатиричних «мемів» та «фото жаб», метою яких є висміяти опонента та викривити його позицію, історію, культуру [1; 2]. За таких умов тема вивчення мистецтва фотографії як засобу збереження історичної пам'яті має неабиякий потенціал, та є актуальною.

Історики неодноразово зазначали користь фотографій для розв'язання певних дослідницьких завдань та рішення практичних питань. Формування та обговорення фотодокументознавства як спеціальної історичної дисципліни розпочалося ще за радянської доби, а в незалежній Україні було підсумовано та розкрито з джерелознавчої точки зору дослідницею Л. П. Маркітан [3; 4]. Разом з іншою дослідницею, Т. О. Ємельяною, авторки підвели відомі на той момент аспекти використання фотографії разом із іншими медіа у статті «Документознавство аудіовізуальне» 2008 р. для довідника «Спеціальні історичні дисципліни» [8].

Проте необхідно розуміти, що з 2008 р. взаємодія людства з аудіовізуальними медіа, серед них фотографією, значно посилилася, та певною мірою вимагає переосмислення. Наприклад, у 2008 р. мало хто міг собі уявити, що фотографії загиблих і зморованих українських військових із глузливими коментарями будуть поширюватися в умовах війни з Москвою для масової деморалізації вояків ЗСУ та цивільних. Не очікували, як легко поширити брехливі новини про «масові страти українцями полонених» використовуючи фотографії з інших конфліктів. Не розуміли, що просте фото дівчинки з жахливим коментарем може стати «доказом злочинів фашистської України». Різноманітні недержавні організації, такі як «StopFake», «Інформаційний спротив», «Bellingcat» почали де-факто виконувати роботу спецслужб щодо контр-розвідки та збору розвідкової інформації (через що західні автори вже окреслюють їх як «independent intelligence agencies») та представляти результати споглядань за медіа у формі розслідувальної журналістики. З початку війни була видана низка публікацій, які нотувала та викривали особливо поширені та «голосні» зразки пропаганди методами відео та фотографії. За підтримки Міністерства інформаційної політики України у 2018 р. була видана книга Д. Ю. Золотухіна, що презентувала й ілюструвала цілі «сезони» антиукраїнської пропаганди, якою сочився російськомовний сектор мережі Інтернет та яку транслиували державні телеканали країни-агресора. Серед них і «фотожаби»: відредаговані фото та навіть «скріншоти» (знімки з екрану комп'ютера), метою яких було введення споживача інформації в оману та демонізація України, українців, українських політиків і військових [6].

Поміж інших новітніх робіт, що торкалися корисності фотографії для історика, стаття Я. Красилюка, що розкривала унікальність фото джерел з філософської точки зору та як засобу передати сучасникам настроїв абсолютно відмінної від них групи минулої епохи (наприклад, важкі умови життя селянства) [7]. Розглядалося й педагогічне значення світлин для викладання історичної науки: І. Мартиновою були запропоновані методики використання фотографії на уроках історії, визначені ключові особливості фотографії як джерела, що особливо цікавить учнів [8].

З огляду на результати попередніх досліджень з фотодокументознавства, для цієї роботи важливим буде визначити яким чином фотографія як джерело змінилося за своєю формою, чи набула нового значення, чи має ще інформаційну та іншу цінність у порівнянні з новішими аудіовізуальними засобами (в першу чергу, з відео), а також яке місце посіли світлин в пропаганді та «інформаційних війнах» минулого та сучасності, чи змінилися методи їхнього використання пропагандистами.

З моменту, коли Жозефом Нісефором Ньепсом було отримано перше в історії фото, фотографія перетворилась на повсякденне явище, доступне абсолютно кожному. Певною мірою, це знецінило фотомистецтво, що стало доступним широким масам, проте попри усі зміни, що відбулися з фотографією, вона і досі виконує свою функцію – зберігає пам'ять. Варто зазначити, що навіть поява фотографії та фотомистецтва як явища сама собою стала предметом інформаційного протистояння. «Пальма першості» французів Ж. Ньєпса, Ф. Араго та Л. Дагера та англійця Дж. Максвелла у справі створення та розвитку фотографії виявилася не до вподоби фотографам РФ, де «День фотографа» став зареєстрованою торгівельною маркою. «Перший Російський Фестиваль-Свято День Фотографа-2009» проголосив днем створення фотографії «12 липня – день святої Вероніки. За переказами, саме вона подала Ісусу, який ішов на Голгофу, тканину, щоб він витер піт з лиця. На тканині залишився відбитим лик Спасителя. Після винаходу фотографії папським декретом свята Вероніка була оголошена покровителькою фотографії і фотографів» [9]. Звичайно, жодної підтвердженої інформації про таке рішення Папи Римського (якого саме, організатори фестивалю не зазначали) не існувало, проте новина 2009 р. була зрештою згадана ЗМІ України кінця 2010-х рр., які за чисту монету прийняли «затверджений Папою Римським День фотографа» та «Святу Вероніку – авторку першої у світі світлин». Серед таких ЗМІ «Дзеркало медіа», «УНІАН» та інші [10; 11].

Відтоді як фотографія стала доступна широким масам, людство намагалось закарбувати на пам'ять свої найвидатніші моменти. І ці моменти увійшли не лише у історії

їх життя, а й у історію фотографії, ставши не просто особистим моментом, а надбанням фотомистецтва. Фотоапарати німецької фірми Leica допомогли закарбувати такі всесвітньо відомі моменти, як встановлення прапора над Рейхстагом, портрет Ернесто Че Гевари, війну за В'єтнам та чимало інших [12]. Фото, що залишились від нацистського режиму Німеччини демонструють нам жахи Голокосту та силу пропаганди [13; 14]. Ці фото історично важливі, оскільки несуть у собі не лише політичну мету, а й демонструють тогочасний світ, саме те, що так важко зрозуміти історично, не перебуваючи у конкретному місці у конкретний час. Проаналізувавши зображення, що закарбували важливі історичні миті, науковець здатен реконструювати не лише подію, а й оточення, дізнатись нові факти про неї, вивчити зображення з метою пошуку діячів того чи іншого заходу, а також дізнатися більше про об'єкт свого дослідження, наочно побачити описувані події, процеси, відчутти атмосферу епохи.

У XIX столітті, люди вірили, що фотографія краде душу того, хто на ній зображений. Проте попри усі свої побоювання, люди продовжували робити знімки, розсіюючи забобони і залишаючи для своїх нащадків свою історію, закарбовану на папері. Я вважаю, що фотографія – це чудовий і надійний метод збереження історичної пам'яті для наступних поколінь, а також для наукової спільноти, оскільки роль зображення для дослідників важко недооцінити. В усі часи люди прагнули зберегти пам'ять про впливових та важливих осіб, увіковічити їх образ на матеріальному носії. У праісторичний період – це були печерні малюнки, з розвитком цивілізації, це були викарбовані на монетах зображення правителів, пізніше картини та скульптури. Але поєднує усе це одне – бажання зберегти образ історично важливих персон для наступного покоління. Таку-ж роль відіграє фотографія, що здатна з максимальною точністю передати зовнішність та особливості вигляду особи. Проте, окрім важливості передачі зовнішніх особливостей людей, фотографія має ще одну значну перевагу, над іншими матеріальними носіями інформації – вона доступна для мобільного використання у будь-якій точці планети, на відміну від відеоматеріалу не потребує додаткових джерел для перегляду з моменту її створення, оскільки для перегляду відеоматеріалу потрібно обов'язково мати пристрій для його демонстрації, а фотографія може перебувати у трьох формах – плівковий негатив, друкована світлина та електронний формат. Тобто, при втраті однієї форми, залишається ще мінімум одна, що дає змогу зберегти важливу інформацію навіть у випадку втрати одного з форматів.

У той час, коли слова втрачають свою цінність, ставши інструментом у інформаційній війні, світлини, що демонструють реальні події мають більшу цінність. Не зважаючи на слова про «мирні місії» у воюючих країнах, фоторепортажі, зроблені незалежними джерелами демонструють нам налякані очі дітей, сльози матерів і біль у очах чоловіків. Переглядаючи знімки, зроблені розвідкою під час бойових дій, науковці мають змогу відтворити вигляд місцевості у той період, відшукати втрачені поховання, та навіть дізнатися точні координати розташування об'єктів що їх цікавлять. Соціальна та документальна фотографія – невичерпне джерело інформації для істориків, оскільки дає інформацію з геть іншого кута, дослідник бачить події, що відбувались у минулому так, як їх бачив автор фотографії, це ще одна здатність фотомистецтва – демонструвати світ очима автора. Таким чином, досліджуючи фотографії однієї події, зроблені з точки зору діячів-опонентів, можна зрозуміти бачення цієї події її учасниками, дослідити процес її підготовки та розвитку. Це дуже корисно при дослідженні протестів, озброєних сутичок, замахів на життя відомих діячів, оскільки демонструє не лише діячів та учасників, а й справжнє ставлення перехожих та випадкових свідків [15].

У цьому контексті варто зазначити зміну ролі фотографії в пропаганді з її появи по сьогодні. Монтаж кількох світлин використовувався для створення особливо «знакових» фото, що «прикрашали» політиків практикували ще у США XIX ст., де відредагували різні світлини задля отримання якісніших президентських портретів. Ці методи перехопили диктаторські режими XX ст., що в залежності від політичної кон'юнктури могли прибрати минулих друзів і соратників В. Леніна, Й. Сталіна, А. Гітлера, що потрапили в опалу до

диктаторів, з «новіших редакцій» світлин. Постановочними виявилися й світлини радянських солдат, та й навіть отримані фотографії додатково редагували, наприклад, щоб прибрати годинник на руці вояка (очікуючи, що вояків можуть звинуватити в мародерстві, грабіжництві щодо мирного населення). Навіть образ В. Черчілля у демократичному Сполученому Королівстві намагалися додатково «захистити», відредагувавши світлини та прибравши з них улюблені прем'єр-міністром сигари [16; 17; 18].

Коли режими не мали можливості редагувати фото у своїх власних архівах вони просто залякували фотографів та намагалися змусити тих відмовитися від намірів зобразити «неприємні» для диктатури події. Американський фотограф Джеймс Еббе, який був свідком Голодомору в Україні, згадував про намагання радянського режиму показувати красиву картинку, а коли це не вдавалося, то прибігали до «хабарництва» та погроз. Фотограф іронізував над власною історією: «Поки селяни голодують, наш шанований іноземний гість живе дуже добре... особливо, коли він підписав документ, який засвідчує, що він не бачив голоду на Донбасі». Тим не менш, Джеймс Еббе та інші сміливі фотографи: австрієць Александр Вінербергер, американець Вайтінг Вільямс, українець Микола Бокань змогли донести до нащадків правду про жакливі наслідки Голодомору, сфотографувавши, як люди, що тікали з села до міста й там не могли вижити, падали мертвими прямо посеред вулиць [19]. Нещодавно Науково-освітній центр вивчення Голодомору в Торонто (HREC) запустив унікальну онлайн-фотобазу заборонених фото Голодомору – Holodomor Photo Directory. Ініціатором та автором проєкту стала американська дослідниця Л. Бабій, яка разом із своїми колегами А. Лещинин та Д. Глазковою, автентифікувала близько 100 світлин, додавши до них розлогі коментарі. До того ж дослідниці продемонстрували які саме окремі світлини голоду 1921–1923 рр., помилково ілюстрували Голодомор 1932–1933 рр., що час від часу призводило до «розвінчання міфу про Голодомор» промосковськими та взагалі просталінськими «бійцями інформаційного фронту» [20].

Отже, основними методами впливу пропаганди на фотофакт були редагування світлин та замовчення, видалення, цензурування «неприємних» фотографій (в тому числі й у вигляді впливу на фотографів, змушення їх відмовитися від діяльності). Ці методи використовуються й зараз, перший особливо облегшився завдяки новітньому програмному забезпеченню, яке дозволяє досконало редагувати цифрові версії світлин таким чином, що зміни можуть залишитися навіть взагалі непомітними для людського ока. Проте навіть у таких умовах «прискорення» споживання людьми інформації призвело до раціонального скорочення пропагандистами часу, який можна витратити на фальсифікації. Замість того, щоб витрачати людино-години на редагування світлин пропагандисти просто фальсифікували підписи до них, таким чином отримуючи «жахливі кадри», які легко могли б засвоїтися людиною, яка не знає деталей справжньої ситуації та вперше дізналася про певні події та локації саме з фальсифікованої фотографії. Описів таких фальсифікацій на сторінках «Білої Книги» безліч. Як приклад, зображення з сайту ostro.org в публікації про підпал бойовиками спортивного комплексу «Арена Дружба» в Донецьку московські пропагандисти видали за зруйнований через обстріл української артилерії завод, або кадри ракетних випробувань на Байконурі, які видавалися за «збиту ополченнями українську Точку-У над Макіївкою» [6, с. 52–54]. Щоб продемонструвати легкість такого продукування емоційно забарвленої фотопропаганди деякі жартівники у мережі Інтернет навіть особисто додавали підписи до світлин різноманітних акторів, зображуючи їх як «загиблих героїв-ополченців», або як «українських карателів» і «русофобів», а потім дивилися на довірливу реакцію у промосковських пабліках і групах користувачів соціальних мереж [21]. Якщо у випадку з Голодомором фотографії постраждалих від інших випадків голоду використовувалися помилково, то в сучасній «інформаційній війні» така фальсифікація змісту світлин має за собою злий умисел. Зазначимо, що саме наявність справжніх фотографій «Арени Дружба» та засоби фотофіксації реальності мешканцями Донецька дозволили викрити вищезгадані «фейки», а сучасні технології Google Maps дозволили провести геолокацію місцевості та відкинути версії про «завод» та «вибух над Макіївкою». Таким чином, незважаючи на спроби фальсифікаторів,

поширення фотографії всією планетою, а також поява такої новації як супутникова зйомка дозволяють викривати фальшиві та відредаговані світлини, боротися з пропагандою. Тобто, незважаючи на безкінечні спроби контролю, фотомистецтво за своєю суттю здатне «захистити» правду від кривдників.

Підсумовуючи вищесказане, можна дійти до висновку що фотографія – сучасне, інформативне та достовірне (за умови грамотного підходу до підбору, та надійного автора) джерело інформації про історичні події, персони та їх сприйняття населенням. Протягом майже двох століть, люди закарбовували на світлинах своє життя, залишаючи пам'ять про себе та час, у який вони жили. Це дозволяє дослідникам дізнатись про традиції, побут, зовнішність та навіть моду конкретного періоду від першоджерела – людини, яка проживала у цей час. Окрім соціального фото, важливу інформацію містить документальна фотографія, оскільки демонструє соціально-важливі моменти історії у безпосередньо момент їх створення, світлини закарбовують успіхи та поразки правителів, миті щастя та горя для народів, природні та техногенні катастрофи, і мають незмінно велике значення для інформаційного протистояння навколо історії та сучасності.

Аннотація: Учитывая опыт предыдущих исследований на тему фотодокументоведения как специальной исторической дисциплины, в статье предлагается взгляд на фотографию как средство сохранения исторической памяти с момента появления в XIX в. до её современной роли в «эру постправды». Рассмотрены роль фотоискусства в сохранении исторической памяти про исторические события. Проанализированы информативность фотографии и ценность передаваемой информации. Выявлены определённые преимущества фотографического изображения над видеоисточниками и другими графическими объектами, созданными в прошлые века. На примере фотографий Голодомора в Украине и нынешних «фейков» в сети Интернет сравниваются предыдущие методы взаимодействия пропаганды с фотографиями (цензура и редактирование) с современными (изменение содержания фотографии методом распространения её вместе с комментарием, содержащим заведомо фальсифицированную информацию). Доказывается, что несмотря на попытки фальсификаторов фотография была и остается надежным, современным и компактным способом сохранения исторической информации для дальнейшего исследования и передачи ее последующим поколениям.

Ключевые слова: аудиовизуальные средства; источниковедение; исторический источник; фотография

Abstract: While taking into account previous works on photodocumentation research as an auxiliary science of history, the article offers a look at photography as a means of preserving historical memory from the moment of its appearance in the 19th century to its modern role in the “post-truth era.” The research outlines the role of photography in preserving the memory of historical events. The informativeness of an individual photo and the value of the information transmitted are analyzed. Certain advantages of photographic images over video sources and other graphic objects created in the last century are revealed. Using the examples of photos of the Holodomor in Ukraine and modern “fakes” on the Internet, the article compares historical peculiarities of state propaganda’s interaction with photos (censorship and editing) with modern ones (changing the content of a photo by distributing it together with a comment containing falsified information). It has been proven that despite the falsifiers’ attempts, photography has been and remains a reliable, modern and compact way of preserving historical information for further research and its perseverance for future generations.

Key words: audiovisual media; source studies; historical source; photo

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мелекесцев К. Історія України в політичних маніпуляціях епохи постправди. *Історичні і політологічні дослідження*. №1 (66). С. 130–142. DOI: <http://dx.doi.org/10.31558/2079-1828.2020.1.10>
2. Мелекесцев К. Ключові питання історії України в контексті нових маніпулятивних технологій у мережі інтернет. *Збірник наукових праць за матеріалами всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю „Тоталітаризм як система знищення національної пам’яті“, 11-12 червня 2020 року*. Львів: Друкарня Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, 2020. С. 41–44. (Соціальні комунікації ідеологічна цензура, тоталітарна риторика і нові маніпулятивні технології у пресі, на радіо, телебаченні, рекламі, в мережі інтернет: історія і сучасність).
3. Маркітан Л. П. Джерела кінофотодокументальні. *Джерелознавство історії України: довідник* / Ред. кол.: Боряк Г. В., Войцехівська І. Н., Калакура Я. С. (заст. голови), Павленко С. Ф., Слюсаренко А. Г., Сохань П. С. Київський університет ім. Т. Шевченка, Кафедра архівознавства та спеціальних галузей історичної науки; НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Київ, 1998. 212 с. (Проблеми едиційної та камеральної археографії: історія, теорія, методика. Спеціальний випуск).

4. Маркітан Л. П. Інформаційний потенціал кінофотовідеодокументів як історичного джерела. *Український історичний журнал*. 2002. № 5. С. 34–49. URL: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2002_5_34
5. Ємельянова Т. О., Маркітан Л. П. Документознавство аудіовізуальне. *Спеціальні історичні дисципліни: довідник: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.* / І. Н. Войцехівська (кер. авт. кол.), В. В. Томазов, М. Ф. Дмитрієнко [та ін.]. Київ, 2008. С. 201–210.
6. Золотухін Д. Ю. #Біла Книга спеціальних інформаційних операцій проти України 2014 – 2018. Київ, 2018. 384 с., іл.
7. Красиліук Я. В. Фотографія як джерело історичного дослідження. *Гуржіївські історичні читання*. 2014. Вип. 7. С. 101–103.
8. Мартинова І. С. Використання фотографії при вивченні історії в школі. *Актуальні проблеми методики навчання історії, правознавства та суспільствознавчих дисциплін: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф.* / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, Вітебський держ. ун-т ім. П. М. Машерова: іст. ф-т, Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка; [упоряд. Г. Г. Яковенко]. Харків: ХНПУ, 2016. Вип. 8. С. 215–218.
9. Первый Российский Фестиваль-праздник «День фотографа-2009». *Клуб Фото*. URL: https://club.foto.ru/guide/event.php?event_id=2460
10. Сьогодні – день фотографа. *Дзеркало медіа*. URL: <https://dzerkalo.media/news/sogodni-den-fotografa>
11. Міжнародний день фотографа: добірка коубів про найкращу професію. *УНІАН*. URL: <https://www.unian.ua/society/10184045-mizhnarodniy-den-fotografa-dobirka-koubiv-pro-naykrashchu-profesiyyu-video.html>
12. Der Mythos Lebt Weiter 100 Jahre Leica Fotografie URL: <https://de.leica-camera.com/Die-Leica-Welt/Leica-100-years/100-Jahre-Leica-Fotografie/Iconic-photos>
13. United States Holocaust Memorial Museum URL: <https://www.ushmm.org/>
14. Піарники Вермахту. *Military Cabinet*. 29 квітня 2020 р. URL: <https://militarycabinet.com/publikacii/piarniki-vermahtu/>
15. Фотофакт: Жестокое убийство президента США Джона Ф. Кеннеди URL: <https://citifox.ru/2019/12/08/fotofakt-zhestokoe-ubiystvo-preziden/>
16. Пилипейко А. Відомі фотографії з історії, які насправді є монтажем. *Ta Hu News*. 07 грудня 2018 р. URL: <https://tanunews.wordpress.com/2018/12/07/відомі-фотографії-з-історії-які-наспр/>
17. Feerick J. Long Before Photoshop, the Soviets Mastered the Art of Erasing People from Photographs — and History Too. *Open Culture*. August 21, 2017. URL: <https://www.openculture.com/2017/08/long-before-photoshop-the-soviets-mastered-the-art-of-erasing-people-from-photographs-and-history-too.html>
18. Blakemore E. How Photos Became a Weapon in Stalin's Great Purge. *History Channel*. April 8, 2020. URL: <https://www.history.com/news/josef-stalin-great-purge-photo-retouching>
19. Джулай Д. Заборонені та невідомі фото Голодомору 1932–1933 років: дослідники створили унікальну фото базу. *Радіо Свобода*. 20 березня 2021 р. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/zaboroneni-photo-holodomoru-henotsydu/31159689.html?fbclid=IwAR2GfM2Aq59dvxIFo0AJFeZhXyXURoXH3kfywkeGBC8T9Z-BQPfQypYHfPg>
20. Holodomor Photo Directory. *Holodomor Research and Education Consortium*. URL: <https://vitacollections.ca/HREC-holodomorphotodirectory/search>
21. Новалис А. Фейковые герои Новороссии и «камень-русофоб». «Одноклассников» снова троллят. *Media Leaks*. 18 февраля 2015 г. URL: https://medialeaks.ru/1802yt_rusofob/

УДК 328-055.2(481+477)

ПРЕДСТАВНИЦТВО ЖІНОК В ПАРЛАМЕНТІ: ДОСВІД НОРВЕГІЇ ТА УКРАЇНИ

Г. М. Ракиша, Т. І. Неприцька

Анотація. Публікація актуалізує питання гендерної рівності, а саме представництва жінок у парламентах України та Норвегії. Низький відсоток залучення жінок у парламент України свідчить про невирішеність даної проблеми. Робота містить огляд структури парламентів Норвегії та України, кількості жінок-депутаток та жінок, що є членками інших структур парламенту, кількісно-статевий склад партій, що пройшли до парламенту, законодавства, що сприяє гендерній рівності в парламенті.

Ключові слова: гендер, гендерна рівність, представництво, участь жінок у політичному житті

Рівні можливості, зокрема для чоловіків та жінок, є невід'ємною складовою сучасних демократичних держав. Ще у минулому столітті права жінок та чоловіків стали зрівнюватись: жінкам надано право голосу, вони можуть навчатись в університетах, ходити на улюблену